

6 Val
2010

10 "Var inte rädd om dig
- lev!"

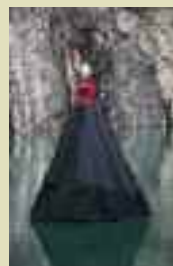
18 Marken är golvet och träden är väggarna

Personporträtt: Kajsa Snihs	3
Val 2010	6
Framtidens jobb finns i världen	8
"Var inte rädd om dig - lev!"	10
Födda bland sågspån och bräder	12
Stiernhööksgymnasiets Stjärnhästar	14
Travskolan får nya lokaler	15
Hallå där... Magnus Andersson	16
"Det enda de behöver göra är att säga hej och fråga..."	16
Marken är golvet och träden är väggarna	18
Enkät	19

Förtydligande

I förra numret av Vårt Rättvik skrev vi om Årstedens medarbetare. Lärarförbundet och Kommunal har bett om ett förtydligande om att de inte medverkar.

Vårt Rättvik ges ut av Rättviks kommun
795 80 Rättvik • telefon 0248-700 00 • fax 0248-701 50 • rattvik@rattvik.se • www.rattvik.se
Tidningen delas ut till samtliga hushåll och företag i Rättviks kommun och trycks i 7 000 exemplar.

Ansvarig utgivare: Bertil Enmyren
Redaktör: Jessica Fremnell Krasser
Redaktionsråd: Lennart Edvardsson, Bertil Enmyren, Lena Forsell, Hans Jonsson, Jessica Fremnell Krasser.
Formgivning: Riesbeck Reklam AB
Tryck: Intellecta Infolog 2010
Omslagsbild: Kalkbrottet Dalhalla, Trollflöjten 2009. Foto: Per Eriksson
Foto: Jessica Fremnell Krasser, Jahn Ekman, Lennart Edvardsson, Kjell Larsson, Elenore Nymph studio, Per Eriksson, Riesbeck Reklam.

MILJÖMÄRKT Trycksak 341077. intellecta

Vi kan!

Rättvik intresserar och fascinerar. Det märker vi när vi besöker andra kommuner för att tala om Rättvik. Rättvikarnas drivkraft, vår säregna geologi, vårt småskaliga landskap och vårt rika kulturarv ligger till grund för ett modernt och framtidsinriktat samhälle. Vi vet vad vi vill och vi värnar vår småskaliga struktur med byskolor, lugna och trygga boendemiljöer samtidigt som vi blickar in i framtiden och går i bräschen för modern uveckling för människor, djur och natur.

ETT EXEMPEL PÅ att vi är i framkant är vår satsning på vindkraft. Under året kommer vi att köpa in ytterligare verk. Att som kommun köpa in och driva egna vindkraftverk är nästintill unikt och flera kommuner vill veta hur vi gjort.

ETT ANNAT EXEMPEL är vår satsning på byskolorna. Kvalitetsredovisningar pekar på att eleverna i Rättviks kommun når bra resultat. Och Stiernhööksgymnasiet premieras gång efter annan för sin fina mat. Förra året utsågs skolan till Stjärnrestaurang av Skolmatens vänner. I år fick Stiernhööksgymnasiet och Rättviks kommun ta emot Naturskyddsföreningens miljöpris Lilla Lyckosparken för Återtogsprojektet. Priset motiverades med att skolan är "en förebild för alla i Sverige som kämpar för närproducerad och ekologisk mat".

EN SATSNING SOM är på planeringsstadiet, men som ligger i tiden, är ett kunskapscentrum för livsmedelsproduktion knutet till Stiernhööksgymnasiet. Centret ska verka för att underlätta för småföretagare som vill satsa på kommunens kärnfråga, lokalproducerade livsmedel.

JAG ÄR STOLT över Rättvik.

JONNY JONES
Kommunstyrelsens ordförande

Kajsas känsla för fart

Det är samma låt i hörlurarna nu, när hon är nitton och förbereder sig inför ett cykellopp i världsklass, som när hon var tio och tävlingspeppade sig inför ett lopp i längdskidor. Men vilken låt, vill hon inte säga. Bara att det är en låt av gruppen Savage Garden.

Text: Jessica Fremnell Krasser Foto: Jahn Ekman

PORTRÄTT

– Jag blev kär i hela skivan när jag var runt tio år och jag kan lyssna på den hur många gånger som helst utan att tröttna. Och nu är det den jag förbereder mig med när jag ska tävla, säger Röjeråsfödda Kajsa Snihs när Vårt Rättvik träffar henne.

KAJSA SNIHS ÄR en av Sveriges bästa kvinnliga unga cyklister och förutom musiken har hon inga speciella saker för sig inför tävling. Inga handklappningar, maskotar eller andra krusiduller. Bara musiken. Och att det fungerar råder inget tvivel om. Dubbelfaldig SM-guldmedaljör i cykelcross och guldmedaljör i Svenska Cupen i mountainbike är några av de bedrifter hon har bakom sig. Varför är hon så duktig?

– Jag har så länge jag kan minnas hållit på med idrott i någon form och jag har alltid varit allmänt aktiv, säger Kajsa och tillägger mjukt att det nog hjälpt till att hon varit minst i familjen.

– Enda sättet att hinna med var att jaga efter dem, skämtar hon.

Hon har helt enkelt fått hänga på de andra i familjen som varit väldigt idrottsintresserade.

– Jag har haft jättestor glädje av min storasyster Lina

som är en jätteduktig skidåkare, jag har alltid velat bli lika bra som hon.

Hon nickar leende mot konditoriets ytterdörr. Storasyster Lina har gått en promenad medan vi pratar.

– Det är inte ofta vi är hemma samtidigt numera. Men när det sker är det trevligt, säger Kajsa.

CYKLINGEN VAR FRÅN början ett sommarkomplement till längdskidåkning som hon och systemen höll på med när de var yngre. Men för Kajsa blev cyklingen snart större än skidåkning.

– Och ja, nu är jag här, säger hon leende och rycker på axlarna.

Som om det vore en söndagspromenad att ta sig upp i cykeliten.

Hon gillar sin sport så mycket att hon valde att läsa vid Skara cykelgymnasium. Hon läser naturvetenskaplig linje och tränar såväl mountainbike som landsvägscyklning.

Men det är mountainbike hon gjort sig känd för och gillar bäst.

– För fartens skull.

Orden ramlar ur henne.

På Skara cykelgymnasium tränar de 25 cykeleleverna tre pass per vecka samt pass under helgerna när det inte är tävlingssäsong.

KAJSA ÄR KNUTEN till Alriksson Cycle Team och tävlar för dem i landsvägscyklning. När hon tävlar i mountainbike kör hon i Rättviksklubben IK Jarls färger. I sommar får vi se henne på hemmaplan då IK Jarl står värd för SM i mountainbike den 14:e till 17:e juli.

– Det kommer att bli en otroligt rolig tävling, säger Kajsa entusiastiskt. Jag älskar att köra mästerskap och att få köra SM på hemmaplan är speciellt.

Och hon kommer att satsa på medalj i både tempo och cross country.

NÄR JAG FRÅGAR henne vad hon mer satsar på i år svarar hon försiktigt att hon vill komma tillbaka till Sverige-toppen och hävda sig bra internationellt. Det leder oss sakta in på förra året, som började bra med en andra-

◀ Kajsa går sista året på cykelgymnasiet i Skara. Till hösten drömmer hon om att tävla internationellt.

▶ Kajsa och Alexandra Eugen. Också mycket framgångsrik cyklist.

plats totalt i den stora internationella tävlingen Cyprus Sunshine Cup på Cypern men som slutade med ryggvärk och dåligt självförtroende.

– Jag hade det lite tungt kroppsligt i slutet av 2009. Det värkte i rygglutet och jag kunde bara tänka på det och inte på att vinna. Mitt självförtroende dalade och kroppen kändes svag.

VID JUL STÄLLDE hon därför undan cykeln. Snörde på sig pjäxor och drog till fjälls.

– Lite rogivande skidåkning är alltid trevligt och jag ville stärka kroppen, säger Kajsa.

Efter fyra dagars träning kände hon tävlingslust. En lokal skidtävling i Ljusdal, och Åsarnaspelen, fanns till hands. Hon ställde upp. Och vann.

Åsarnaspelen var nu inte vilken tävling som helst utan gällde som uttagningstävling för junior-VM. Vilken skräll. En oseedad åkare går och vinner!

Mycket mer behövs inte för att ett självförtroende ska vara tillbaka.

OCH REDAN KÄNNS första halvan av 2010 bra. Av ryggen märker hon inget. Nu satsar hon på att kvalificera sig till världscuptävlingar och VM.

– Internationella tävlingar är helt makalösa. Många är så bra och det är tempo genom hela tävlingen.

Kajsa ser fokuserad ut. Hon spänner ögonen i mig och nästan reser sig ur stolen när hon berättar.

– Man kan aldrig slappna av utan man måste maxa hela tiden. Jag älskar det.

DRÖMMEN ÄR ATT snart kunna åka utomlands och träna så mycket som möjligt. Hon hoppas på att få in en fot i ett proffslag.

– Det kan gå om jag håller mig frisk och hel, och om jag åker bra.

Som sig bör har hon emellertid garderat sig. Hon har skickat in en ansökan till universitetet. Byggnadsingenjör med inriktning arkitektur.

– Jag gillar att rita hus och vill gärna lära mig räkna på det. Jag gillar matematik och fysik.

HON FUNDERAR EN stund. Cyklingen lockar mer. Ögonen glittar och hennes tankar dras tillbaka. Till kontrakt och utland.

– När jag är på en internationell tävling måste jag våga säga hej, så att folk vet vem jag är och att det går bra för mig, säger hon lite förläget.

Men frågan är om hon måste tala för sig och sina prestationer. Medaljerna runt halsen hänger ju där av en anledning.

– Fast ingen kommer att flyga på mig med ett proffskontrakt viftandes i handen, skrattar hon, utan jag måste visa vem jag är och vad jag vill.

Och det är cykla hon vill.

Hon drar upp blixtläset i jackan. Det är dags att säga hej då. Storasyster Lina väntar. ●

Foto: Jessica Fremnell Krasser

Namn: Kajsa Maria Snihs

Född: 1990 och uppvuxen i Röjeråsen

Familj: Pappa Tony, mamma Carina och storasyster Lina.

Meriter:

2008: Junior EM-brons mountainbike

2008: 1:a svenska cupen 2008 mountainbike

2008: SM-guld cykelcross

2009: SM-guld cykelcross

2009/2010: 3:a totalt juniorcupen längdskidor

Förebild: Familjen, gamla tränare i klubben, ledare och massa idrottare som har inspirerat.

Vad har du på nattduksbordet? Väckarklockan, mirandanallar.

Bästa egenskap: Envis.

Sämsta egenskap: Tidsoptimist.

Blir glad av: Att lära mig nya saker.

Blir arg av: Att inte våga chansa.

Äter helst: Wok.

Val 2010

Söndagen den 19 september är det val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Vårt Rättvik bad de partier som är representerade i Rättviks kommunfullmäktige att ta fram de tre frågor som de finner viktigast inför valet 2010.

Socialdemokraterna

Heltid, en rättighet. Deltid, en möjlighet

Otrygga anställningar och deltidsarbete tillhör de viktigaste jämställdhetsfrågorna i vårt samhälle.

Tryggare anställningsförhållanden och ökad delaktighet förväntas bidra till att sänka sjukfrånvaron, öka arbetstillfredsställelsen samt gynna framtida personalförsörjning.

Delade turer skall inte förekomma.

Satsning på specialpedagoger

Alla elever måste få rätt förutsättningar för att klara sina studier. Därför måste den uteblivna satsningen på specialpedagoger nu genomföras.

Ny politisk organisation

Vare sig styrning, kontroll eller demokratin har blivit bättre med nuvarande organisation, utan snarare sämre. Därför måste också fullmäktige stärkas med väl fungerande beredningar med initiativrätt.

En kommunchef ska anställas.

miljöpartiet de gröna

Återinför nämnderna

Miljöpartiet vill se en återgång till ett kommunalråd och nämnder. Det behövs bara ett kommunalråd när nämnderna återinförs. Demokratin kommer att vinna på förändringen.

Arbetstid

Personal inom äldreomsorgen måste få en sammanhängande arbetstid. De ska inte behöva få långa uppehåll under dagen och arbetet sönderstyckat i flera omgångar.

Inflytande

Ge de boende i kommunens bostäder inflytande. De boende saknar nu allt inflytande, någon chef bestämmer över huvudet på dem.

Vänsterpartiet

Skola, vård, omsorg

Vi vill satsa på skolan, vården och omsorgen; stoppa nedskärningarna, höja kvalitén, anställa mer personal och öka både brukar- och personalinflytandet.

Personalpolitiken måste förbättras med trygga anställnings- och arbetsvillkor.

Detta ska finansieras genom väl avvägda prioriteringar, bland annat att vi skippar "Dalarnas lägsta skatt" som ett självändamål.

Miljö

Vi vill sätta högre miljömål. Miljötänkandet ska genomsyra alla kommunens verksamheter. Förbättrad information om hur vi kan vara klimatsmarta.

Nej till uranbrytning, och prospektering av sådan.

Vi vill kraftigt förbättra kollektivtrafiken, såväl inom kommunen som över gränserna till våra grannkommuner.

Vi stödjer en utveckling av det fantastiska initiativet "Återtaget".

Vår miljöpolitik finansieras på samma sätt som skola-vård-omsorg.

Demokrati

Vi vill ha ett öppnare debattklimat och ett breddande av beslutsfattandet i kommunens politiska organisation.

Kommunfullmäktige ska få fler frågor och diskussioner på sitt bord.

Fortsatt satsning på medborgarinflytande och minska glappet mellan medborgare och politiker – både genom internet och genom fysiska mötesplatser.

Detta bör inte vara förenat med några ökade utgifter, utan kräver endast ambition och vilja.

Folkpartiet Liberalerna

För barnen och ungdomarna

I Rättviks skolor ska alla känna sig trygga och ha arbetsro. Vi vill sätta fokus på elever som behöver extra hjälp.

Vi vill utreda möjligheterna att starta "nattis" för barn vars föräldrar jobbar sent och natt.

Vi vill få till en teaterscen i kombination med en biograf på Wasaborg utrustad med den senaste tekniken. Vi vill även få till en skateboardyta.

För pensionärerna

Inget äktenskap ska skiljas för att den ena partnern behöver flytta till äldreboende. Detta är ett av de viktigaste principbesluten som vi vill slå ett slag för. Orden lyder inte "tills kommunen skiljer oss åt". Har man bott ihop hela sitt liv ska man också få göra det livet ut, om man så önskar, även om den andre hälften behöver hjälp för att klara vardagen.

Vackert Rättvik, HELA Rättvik!

Rättvik måste bli den självklara destinationsorten i Sverige. Här vill vi satsa på infrastruktur. Gator och vägar måste ses över. Idag har framförallt vägarna i centrum dålig standard. Även det orättvisa systemet med bidrag till vägföreningar måste ses över.

Kollektivt åkande måste utvecklas, det duger inte med att år efter år dra in på turer för att färre väljer kollektivt färdstätt. Trenden måste brytas med ökad turtäthet!

nya moderaterna

Näringsliv och entreprenörskap

Vi har en unik företagsamhet i vår kommun som vi ska slå vakt om och få att expandera. Vi ska tillsammans diskutera vilken typ av företag vi vill få hit och vi ska rikta våra insatser för att sälja in våra uppenbara fördelar för företag och anställda.

Expansion

Vi vill verka för att Rättvik ska bli känd som den kommun som har de mest nöjda medborgarna, företagarna och kommunanställda. Det måste vi göra tillsammans. Lyckas vi kommer Rättvik att bli en kommun som alla vill bo kvar i och som folk vill flytta till. På så sätt får vi en levande bygd och vi blir fler skattebetalare. Kommunen ska dra till sig välutbildade unga som kan bidra till kommunens utveckling.

Delaktighet

En viktig kugge i vår kommun är de kommunanställda. Vi vill verka för att man skapar bästa möjliga förutsättningar för de anställda att utföra ett för alla tillfredställande arbete. De anställdas idéer och åsikter som kommer av erfarenhet av det dagliga arbetet måste tas till vara.

CENTERPARTIET

Boendemiljöer och en kvalitativ fritid

Vi vill värna om, men samtidigt utveckla, våra boendemiljöer både i centralorten och i våra byar. Människor ställer allt högre krav på sitt boende men har också en önskan om en kvalitativ fritid. Vi ska arbeta för att möta dessa önskemål.

Företagsamhet

Vi vill arbeta aktivt tillsammans med kommunens företagare och skapa förutsättningar för utveckling och nyetableringar samt ett företagshus med ändamålsenliga lokaler.

Vi vill också skapa ett centrum i Rättvik för småskalig livsmedelsproduktion vilket på ett positivt sätt också påverkar vår levande landsbygd.

Förnyelsebar energi

Vi kommer att arbeta vidare med satsningar på förnyelsebar energi.

Rättvik är en fantastisk kommun där vi självklart ska värda våra traditioner men också våga möta framtiden.

Valfriheten

Valfriheten måste öka. Behövande måste få välja efter sina varierande behov. Biståndsbedömningar måste göras mer flexibla och effektiva för att åstadkomma kostnadsminskning. FixarMalte behövs för att förebygga fallskador av darriga äldre. Funktionen är självfinansierad.

Politisk kvalitets- och kostnadsuppföljning

Den politiska kvalitets- och kostnadsuppföljningen måste förbättras för kommunens verksamheter, för att undvika kostnadschocker. Äldre skall till exempel inte behöva kasta eller äta potatis med skal för en minimal besparing som kan ge en ökad kostnad på grund av ökande hälsoproblem. Detta ska betalas med ändrad politisk organisation.

Förbättrad demokrati

Genom att medborgare och politiker kontinuerligt träffas för att påverka samhället med sina idéer och visioner kan demokratin förbättras. Många skall känna sig delaktiga i utvecklingen av Rättvik. Detta ska betalas genom förbättrad organisation.

Fotnot:

Kristdemokraterna är representerade i kommunfullmäktige. De har kontaktats vid ett flertal tillfällen under våren för att ges möjlighet att presentera sig.

Framtidens jobb finns i vården

– Det är rena rama paradiset, och inget kan få mig härifrån, säger Dan Nyqvist, som sedan tre år tillbaka arbetar inom Hemtjänst Södra.

Hans kollega, Mikael Olsson, instämmer. Båda är rörande överens om att ett friare arbete finns inte.

Text och foto: Jessica Fremnell Krasser

REPORTAGE Mikael och Dan är två av sammanlagt 34 personer som arbetar inom Hemtjänst Södra. Området är stort. Det sträcker sig från Kvarngatan till Mårtanberg. Från Stumsnäs, över Vikarbyn till Östbjörka. Det omfattar Björken, Hedslund och Nyheden i Rättviks samhälle. Tillsammans har gruppen hand om 100 personer som behöver hjälp och stöd i sitt dagliga liv. Varje dag besöker var och en av dem mellan 12 och 15 kunder.

– Arbetet innebär att man gör olika slags insatser efter biståndsbeslut från biståndshandläggare, säger Mikael. Och jag gillar att det är så självständigt. Det är ingen som står med pekpinna varje minut och säger åt mig hur jag ska göra.

Dan håller med.

– Det är frihet under ansvar, menar han.

I RÄTTVIKS KOMMUN är över tjugofem procent av befolkningen över 65 år. Och fler lär det bli när den stora generationen av fyrtioåringar går i pension. Och av dessa kommer några att trots sjukdom kunna bo kvar hemma. Det menar enhetschefen Elisabeth Tingsnäs.

– Det är en tydlig politik från regeringens sida att man ska kunna bo kvar hemma så länge man önskar, säger Elisabeth.

Vilket många vill. Dan höftar till och tror att så många som nittiofem procent gärna bor kvar hemma så länge som möjligt.

KUNSKAPEN om olika hjälpmedel och förflyttningstekniker har ökat inom hemtjänsten och i kombination med bland annat modern teknik, som trygghetslarm, och bra hemsjukvård är det också möjligt för fler att bo kvar i hemmet.

▲ I Rättvik är 25% av befolkningen äldre än 65 år. Många av dem kan bo kvar hemma tack vare utökad satsning på hemtjänst.

– Hemtjänsten hjälper till med till exempel att ge insulin efter att ha fått delegation. Sådant höjer statusen och svårighetsnivån på arbetet vilket är viktigt för personalen så att de känner att de utvecklas och behövs, säger Elisabeth.

INOM HEMTJÄNST SÖDRA är tio av de 34 anställda, män. Det är ovanligt och något som enhetschefen Elisabeth är stolt över.

– Det är jätteviktigt att ha både män och kvinnor i en arbetsgrupp, anser hon. Det blir hjälpsammare, högre i tak och helt enkelt roligare.

Att just Hemtjänst Södra har så många män, kan hon inte förklara.

– Det är nog mest en slump. Men jag är jätteglad för att det är min grupp, säger hon.

DAN ÄR INNE PÅ sitt tredje år inom hemtjänsten nu men har arbetat med äldre i över tjugo år.

Vad är det som är så speciellt med att jobba inom hemtjänsten?

– Ingen dag är den andra lik och man vet aldrig vad som väntar en, säger Dan och han berättar om oplogade vägar och fastfrusna lås. Om långa promenader fram till ensliga hus och om oroliga kunder och anhöriga.

– Man går aldrig hem utan att känna att man gjort nytta.

För Mikael är det människorna som lockar. Både dem de hjälper men även deras anhöriga.

– Man möter så många olika människor och alla har något att berätta. Jag möter ju allt från borgmästare och höga tjänstemän till de som levt ett hårt liv med missbruk och fattigdom.

ÄLDREOMSORGEN DISKUTERAS mycket i media. Det pratas om att ingen har tid och om stressiga arbetsförhållanden. Det skärs ned på personal. Boenden stängs.

Hur ska det gå för äldreomsorgen?

– Med tanke på att vi står inför stora pensionsavgångar är detta ett framtidsyrke och vi behöver locka fler att jobba inom äldreomsorgen, säger Elisabeth som själv känner sig trygg i att bli gammal och omhändertagen av Hemtjänst Södra.

– Jag bor på Hvilan så det är dessa grabbar som kommer att få ta hand om mig. Det känns bra, skrattar Elisabeth.

▲ Från vänster: Dan Nyqvist, pensionerad läraren Lars-Åke Åkerlund och Mikael Olsson.

”Var inte rädd om dig – lev!”

Rättviks folkhälsoplanerare, Iréne Sturve, skrattar instämmande när hon hör citatet sagt av en husdokter i ett aktuellt tv-program.

Precis så, vill hon att det ska vara att jobba med hälsa. Positivt och peppande. Utan pekpinor och påbud.

Text och foto: Jessica Fremnell Krasser

INFORMATION – Mitt jobb handlar om att få människor att må bra, säger Iréne, som sedan januari i år är ny folkhälsoplanerare i Rättviks kommun.

SOM FOLKHÄLSOPLANERARE är det hennes uppgift att ta fram en folkhälsoplan för kommunen och att samordna insatser för ökad hälsa bland kommunens medborgare. Utgångspunkten är elva nationella målområden som antagits i riksdagen. Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa förutsättningar i samhället som främjar en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.

– Folkhälsoarbete riktar sig till alla invånare oavsett ålder, ekonomisk standard och fysisk kapacitet och är grundat i politiska beslut om hur människors livsvillkor ser ut, förklarar Iréne.

UNDER 2010 KOMMER Rättviks kommun arbeta med delmålen ökad fysisk aktivitet, minskat bruk av alkohol och tobak, ekonomisk och social trygghet samt ökad hälsa i arbetslivet. Detta kommer bland annat att ta sig uttryck i nätverksskapande, föreläsningar samt en hälsovecka.

– I mitten av september kommer vi att ordna en hälsovecka i Rättvik. Temat i år är rörelse, säger Iréne och tillägger att hälsoveckan kommer att bli ett årligen återkommande evenemang.

HÄLSOVECKAN PLANERAS bli fylld av prova-på-erbjudanden, seminarier och workshops. Tanken är att medborgarna ska lockas till ökad kunskap och att testa på det som traktens företag och föreningar erbjuder. Och då pratar vi inte bara styrkegym och svettig aerobics.

– Fysisk aktivitet är ju allt från löpning och yoga till downhill-cykling och folkdans, säger Iréne och poängterar att aktiviteterna självklart ska vara gratis under veckan.

Hon har nu ett digert arbete framför sig för att få folkhälsoplanen godkänd i högsta instans samt att få hälsoveckan att komma igång.

I ALLA DALAKOMMUNER finns nu folkhälsoplanerare och Rättviks kommun är inte ensam om att ordna hälsovecka. I Orsa och Mora har man genomfört hälsoveckor sedan ett tiotal år tillbaka och i Falun sedan ett par år tillbaka. Men nyttan av en hälsovecka kan vara svår att se och resultatet låter sig inte mätas i en handvändning.

– Hälsoveckan ska ses som en kick-off. Den är starten på en process med hälsan som en viktig resurs för hållbar samhällsutveckling, säger Iréne.

MEN FÖR ATT ÄNDÅ ha något att gå efter finns ”Öppna jämförelser – Folkhälsa” som Sveriges kommuner och landsting (SKL) tagit fram tillsammans med Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut. Rapporten presenterades för första gången hösten 2009. I rapporten finns till exempel svar på vilket landsting som har högst andel personer med fetma, eller vilken kommun som har den största andelen rökare. Enligt Iréne ligger Rättviks kommun bra till sett ur ett folkhälsoperspektiv.

– Det äts bra med frukt och grönt och folk rör på sig mycket.

Enligt Iréne kan alla må bättre. Det gäller inte minst äldre. Genom ökad fysisk aktivitet och utevistelse skulle man kunna få ner antalet fallskador, som är så vanliga. Och om det hela görs under glada former så blir det än mycket bättre.

– Jag träffade till exempel en judotränare som sa att han skulle lära äldre att falla rätt, skrattar Iréne och befäster därmed hennes syn på hur hälsoarbete ska bedrivas. Med glimten i ögat.

Sveriges elva folkhälsoområden

- Delaktighet och inflytande i samhället
- Ekonomiska och sociala förutsättningar
- Barn och ungas uppväxtvillkor
- Hälsa i arbetslivet
- Miljöer och produkter
- Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård
- Skydd mot smittspridning
- Sexualitet och reproduktiv hälsa
- Fysisk aktivitet
- Matvanor och livsmedel
- Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel

Källa: Statens folkhälsoinstitut

Hälsokul i Rättvik

I september anordnas Rättviks Hälsovecka. Temat för 2010 är Rörelse. Hälsoveckan planeras bli fylld av prova-på-erbjudanden, seminarier och work-shops. Tanken är att medborgarna ska lockas till ökad kunskap om hälsa och att testa på det som traktens företag och föreningar erbjuder.

Foto: Elenore Nymph studio

Födda bland sågspån och bräder

Vid Ore Älv i Furudal ligger Hedlunds Trävaru AB. Företaget är Rättviks kommuns största privata arbetsgivare och omsätter omkring 200 miljoner kronor.

Grunden till familjeföretaget lades för över 100 år sedan och har präglat familjen Hedlund i generationer.

Text: Jessica Fremnell Krasser Foto: Lennart Edvardsson

REPORTAGE

”När jag blir stor ska jag bli chef här”, sa Lill-Erik, då tre år och iklädd sandaler.

Idag, trettio senare, är det dags. Erik Hedlund, som har samma namn som sin morfar som drev koncernen mellan 1952 och 1973, ska snart ta över vd-skapat för Hedlunds Timber efter sin mors kusin Mats Hedlund.

– Det blir spännande och roligt, säger Erik när han visar Vårt Rättvik runt på Tappudden i Furudal dit Hedlunds koncentrerat sin verksamhet.

HEDLUNDS TIMBER INGÅR i koncernen Hedlunds Trä som har anor från 1900-talets början. Då kom bondsonen Reinhold Hedlund till Furudal med 400 kronor på fickan i syfte att starta sig en rörelse. Han hade vana av skogsköp och avverkningar och han sägs ha varit en erfaren skogsman, sina blott 24 år till trots.

REINHOLD BÖRJAR I liten skala. Köper och driver olika sågverk. Några går bra. Andra går sämre. Ett brinner upp. Men på det hela taget lyckas han driva företag

som står sig genom sågverksdöd, strejker och världskrig. År 1934 bolagiseras verksamheten och Hedlunds Trävaru AB bildas.

IDAG BESTÅR KONCERNEN Hedlunds Trävaru AB av å ena sidan Hedlunds Timber som sågar och vidareförädlar trävaror. Å andra sidan Bra Hus som tillverkar monteringsfärdiga hus.

OCH NU FÅR NI hålla i er för nu blir det en rundtur bland släktleden. Koncernchef för Hedlunds Trävaru AB är Reinholds sonson Christer Hedlund som tog över efter sin far Erik 1973. Christers yngre syster Birgitta Hedlund är vd för Bra Hus och deras kusin Mats är vd för Hedlund Timber. Och det är Mats som nu går i pension. Och det är Birgittas son Erik som tar över efter Mats.

ATT DRIVA FÖRETAGET som ett familjeföretag har alltid varit viktigt enligt Birgitta. När Reinhold omkom i en

bilolycka vid Insjön 1952 tog sonen Erik, Birgittas far, över.

– Han var en eldsjäl och älskade företaget, berättar Birgitta.

Och det påverkade ju naturligtvis även Birgitta.

– Jag är född bland sågspån och bräder, skrattar hon och berättar att hon bara var sex-sju år när hon började arbeta med inventeringslistorna.

NÄSTAN VARJE DAG tog hennes far, Erik Hedlund, sig tid att gå igenom sågverk och husfabrik för att diskutera och hålla sig uppdaterad om hur verksamheten fortlöpte. Enligt Birgitta var det svårt att hålla honom borta även efter att han gått i pension.

– När far var 78 år viskade han till mig ”jag ska spela golf på eftermiddagen”, som om han var orolig att någon skulle tycka att han latade sig.

Hon tror att en utomstående ägare i större utsträckning skulle ägna sig åt ren pengavinst än åt de värden som familjen vill ska prägla företaget – pålitlighet, driftighet och kvalitet. Mottot är inte att blir störst, utan bäst.

– Om någon annan skulle driva företaget skulle det inte bli samma känsla, säger hon. Vi känner för företaget som ingen annan kan göra.

HEDLUNDARNAS FÖRETAGANDE har präglat Furudal och även Rättviks kommun. Det ständaktiga företaget har skapat arbetstillfällen och möjliggjort för människor att bo kvar i bygden. Det i sin tur har haft betydelse för kommunen när skolor och detaljplaner planerats.

– Hedlunds är Furudal, skämtar Birgitta och nickar bortåt den fina ICA-handeln.

Även den drivs av Hedlundare. Fjärde generationens.

– Förr kunde man nog rynka på näsan åt ”Hedlundarna”, säger Birgitta, men nu vet man hur viktigt Hedlunds är för Furudals framtid.

FÖR ATT KONCERNEN ska leva och frodas krävs dock kompetent arbetskraft. Men kraven på dem som arbetar här ökar. Förr tog man jobb på sågen för att man inte hade något annat. Idag krävs inte bara träkunskap utan också datorutbildning.

– Det finns jobb, säger Birgitta. Men för att locka rätt folk måste närområdet bli attraktivt. Då vill folk komma tillbaka när de utbildat sig och vi kan även locka folk utifrån att flytta till regionen och jobba för Hedlunds Trä.

Hon ser stolt på sonen Erik som vill axla manteln att driva familjeföretaget vidare.

– Det är en magisk känsla att kunna säga att ens företag drivs av fjärde generationen Hedlundare.

Erik ler lite.

– Det har alltid funnits med mig att jag skulle hit, säger han om arvet.

▲ Birgitta Hedlund, vd för Bra Hus och tredje generationen Hedlundare i koncernen.

▲ Erik Hedlund, tillträdande vd för Hedlunds Timber AB, visar det datorstyrda justerverket.

Hedlunds sågverksamhet grundades av Reinhold Hedlund 1903. År 1934 bildades Hedlunds Trävaru AB. I slutet av 1930-talet började man bygga skogsbaracker. Det i sin tur ledde in företaget på tillverkning av militärbaracker, trähus och sportstugor. Mellan år 1952 och 1973 ledes företaget av Erik Hedlund, Reinholds äldste son. År 1973 tar Eriks son Christer Hedlund över.

År 2002 omorganiseras företaget och får två dotterbolag. Hedlunds Timber med Mats Hedlund som vd och Bra Hus med Birgitta Hedlund som vd. Om något år går Mats i pension och Birgittas son Erik tar över.

Bra Hus tillverkar idag allt från sportstugor till herrgårdar och säljer cirka 80 hus per år.

År 2007 råkade Hedlunds Timber ut för en storbrand och hela justerverket totalförstördes. Men tack vare bl.a hjälp av sina ”kollegor” i branschen kunde Hedlunds Timber klara sina leveranser och överleva. Idag stoltserar de med ett nytt helt igenom datorstyrt justerverk med fördubblad kapacitet.

Totalt har koncernen omkring 75 anställda.

Årsomsättning: 200 miljoner kronor

Läs mer: 100 år i träets tjänst, en broschyr om Hedlunds Trävaru AB utgiven 2003.

Travskolan får nya lokaler

Travskolan Rättvik har som ett av två travsällskap i landet fått 525 000 kronor från Svenska Travsportens Centralförbund till att utveckla sin travskoleverksamhet. Kommunen garanterar en lika stor summa och tillskottet i kassan blir till nya lokaler.

Text: Jessica Fremnell Krasser

REPORTAGE – Det här är jätteroligt och gör att vi kan utöka vår verksamhet och ta in fler elever på Travskolan, säger Ewa Nissas, ungdomsansvarig vid Travskolan Rättvik.

TRAVSKOLAN RÄTTVIK bildades 1995. I början höll de till hos ridskolan i Rättvik men 2004 flyttade de in på Rättviks Travbana och har sedan dess delat stall med Stiernhööksgymnasiet. I dag finns travskolans fem ponnyer och gymnasiets åtta travhästar i stallet.

STALLET ÄR MYCKET bra och passar för utbildning. Men det saknas ordentliga utbildnings- och samlingslokaler. Utbyggnaden kommer att innehålla separata omklädningsrum för elever och lärare, en ny lektionssal och ett kontorsutrymme. Utbyggnaden blir sex gånger elva meter och byggs intill travprogrammets nuvarande lokaler. Travskolan Rättvik

har själva ritat ombyggnationerna och byggandet står. Byggprogrammets elever för. Det hela planeras stå klart hösten 2010.

HANS WEDIN är marknadsansvarig för Dalatravet Rättvik. Han är glad för ombyggnaden.

– Vi får inte bara ett bra och rymligt stall utan även bra utrymmen för teorielektionerna. Det blir mer trivsamt helt enkelt.

Han får medhåll av Ewa Nissas.

– Förut hade vi bara en liten lokal på fyra kvadratmeter som fungerade som fikarum eller teorisal, säger Ewa. Det byggdes för en tränare, inte för ett tiotal elever.

TRAVSKOLAN HAR SIN främsta verksamhet på helgerna eftersom gymnasiet använder ponnyerna på veckodagarna. Varje år går cirka 60 elever igenom travskolans olika utbildningar. Enligt Hans Wedin finns något för alla.

– Vi har en strategi i vår utbildning som gör att barnen kan börja hos oss i travskolan med ponny för att sedan ta steget upp till stor häst på gymnasiet.

Många börjar i travskolans knattekurs vid 4-5 års ålder men fortsätter i kursverksamheten upp till tonåren.

– Men även vuxna går på våra kurser, förtydligar Hans. Alla som är intresserade av hästar och körning är välkomna till oss.

Svenska Travsportens Centralförbund, STC, vill satsa på ungdom och utbildning för att säkra travsportens framtid och genom bra travskolor hoppas de kunna rekrytera nya talanger till sporten. De vill också uppmuntra redan aktiva att fortsätta inom sporten genom att skapa möjligheter till fortbildning och samlingspunkter.

Stiernhööksgymnasiets STJÄRNHÄSTAR

Stiernhööksgymnasiet gör skäl för sitt namn. Gymnasiets travprofil på Rättviks travbana har nämligen bråda dagar med att hinna äta upp vinnartårtorna i den takt deras stjärnhästar springer hem storvinster. Och framgångarna ser ut att fortsätta.

Text: Karolina Ekberg Foto: Kjell Larsson

REPORTAGE Under årets första månader drog gymnasiets travhästar in lika mycket vinstpengar som hela förra året. Uppmärksamheten i media har varit stor och tidningsurklippen dominerar samlingsrummets anslagstavlor på skolan. För ett tag sedan kom SVT på besök.

– Vi är ju överallt nu känns det som. En bekant ringde och sa att nu har vi till och med varit med på A-ekonomi, skrattar Anna Andersson, hästskötare, instruktör och före detta elev på Stiernhööksgymnasiet.

BAKOM FRAMGÅNGEN STÅR elevernas travintresse och många års arbete från både gymnasiets och travskolans sida.

– Vi har mer specifikt intresserade elever nu. De brinner verkligen för det och det gör att man kan satsa. Sen har vi väldigt bra hästar också, säger Katarina Steger Ehliis, lärare på travprofilen.

– Det känns som att flera års kämpande och kvalitetshöjning äntligen gett resultat, fortsätter hon.

I och med att hästarna används i utbildningen får de en allsidig träning. Fysiskt är de i topp men de blir också mentalt starka.

– De tycker att det är roligt att få göra varierande saker, då blir de bra travhästar också. Ofta är det duktiga hästar vi får hit men som kanske psykiskt är lite trötta. De behöver bara trivas med livet för att prestera bra och det gör hästarna här, säger Katarina.

BLAND KUSKARNA FINNS två före detta elever. En av dem är Therese Andersson som hunnit köra en hel del lopp. Än så länge är det bara en elev som kör lopp för skolan. Tanken är att det ska bli fler.

– Det är jättebra träning inför yrkeslivet. Detta är så riktigt det bara kan bli för eleverna, säger Katarina.

VILKA ESS HAR då Stiernhööksgymnasiet i rockärmen? Överraskande nog är det inte en häst bakom den stora framgången. I stallet står flera hästar som alla vunnit lopp det senaste året – en bra framtidsutsikt med flera säkra kort.

– Jag kan inte peka ut en enda, de är lika jämna och bra allihop. Men om man ska se till den häst som är mest lovande inför framtiden så är det nog Nosy Rosies. Bara hon håller sig skadefri, säger Anna.

BLAND ELEVERNA MÄRKS stoltheten över framgångarna. Entusiasmen är stor trots medvetenheten om det hårda motstånd som väntar när det väl är dags för tävling.

– Det är väldigt roligt att det går så bra för våra hästar, säger eleven Therese Rask medan hon gör travhästen Houston klar för uppvärmning.

Halla där...

Magnus Andersson, som är flyktingsamordnare i Rättviks kommun och även biträdande föreståndare för Närheten samt handläggare åt överförmyndaren.

Foto: Lennart Edvardsson

Vad är Närheten för något?

– Närheten är ett boende för ensamkommande flyktingbarn som ligger vid Stiftsgården.

Hur gamla är de som bor på Närheten och var kommer de ifrån?

– De är mellan fjorton och arton år och just nu har vi åtta pojkar här som kommer från Somalia, Irak och Afghanistan.

Varför kallar ni dem barn, är de inte ungdomar?

– Definitionen utgår från FN:s barnkonvention som slår fast att alla människor under 18 år är barn. Och barn får inte skickas tillbaka till hemlandet utan att någon tar emot dem och de har också rätt till skola, boende och omvårdnad.

Vad säger du om att en del anser att de är vuxna?

– Enligt svensk lag är man barn tills man fyller 18 år.

Hur arbetar ni med att vissa av dessa unga kommer från ett samhälle där kvinnors ord inte väger lika tungt som mäns?

– Vi diskuterar med dem om hur vi ser på detta och visar hur man beter sig i Sverige. Många av våra Gode Män är kvinnor och även det påverkar ju ungdomarna att förstå den svenska jämlikheten.

Är ni duktiga?

– Ja, det tycker jag. Vi var bland de första i Dalarna att ta emot barnen och vi har lärt oss en hel del på vägen. Många kommuner har kommit och lärt sig av oss, däribland Leksand.

Vad gör ni då, rent konkret?

– Vi arbetar utifrån en introduktionsplan där vi lär ut det man behöver veta för att bo i Sverige. Lärare och de som arbetar med ungdomarna dygnet runt är förebilder för hur man lever i Sverige. Man kan säga att alla som de träffar är förebilder för hur Sverige fungerar.

Hur ser ekonomin ut runt detta med ensamkommande barn?

– Kostnader som vi har är boende med bemanning dygnet runt, administration samt skolgång. Verksamheten bekostas till stor del med bidrag från Migrationsverket.

Edris, 16 år, tittar ned på sina händer. Sedan ser han på mig igen. Med lite road blick.

”Jag har ju flytt för att jag inte är någon galen taliban som vill döda, jag är verkligen inte farlig. Varför tror folk det?”

Text och foto: Jessica Fremnell Krasser

INTERVJU Han väntar sig inget svar. Det är mer en fundering än en konkret fråga. Men som sextonåring vill han bara vara som alla andra. Lära sig engelska, vara med kompisar, spela datorspel. Inte att folk ska blänga på honom som om han bar på dynamit.

HAN KOMMER FRÅN Kandahar, en av Afghanistans största städer och en av världens farligaste platser. Talibanerna är starka och självmordsbombningar och attentat är vardagsmat. Talibanerna strider mot den afghanska regeringen och de fredsbevarande styrkorna som finns i landet. De attackerar såväl polisstationer och myndighetsbyggnader som civila mål.

– Talibanerna finns överallt. Och de kommer till skolorna för att övertyga oss unga att ansluta sig till dem, säger Edris upprört.

Han har varit i Sverige i sex månader när vi träffas. Sina föräldrar och sina tre yngre systrar har han inte haft kontakt med sedan han for. De har ingen telefon och han vet inte om de lever. I Sverige är han ensam. Han har inga släktingar här. Inte i Europa, heller.

– Många föräldrar vill rädda sina barn från att bli talibaner. Genom att låta oss fly till väst hoppas de rädda Afghanistans framtid.

TALIBANERNA TRAKASSERADE Edris pappa och ville att Edris och den äldre brodern skulle ansluta sig till kriget mot amerikanerna. Men pappan vägrade.

– Min bror var en omtyckt affärsman med brett kontaktnät och det ville talibanerna åt för att värva så många som möjligt. Men min bror ville inte och de dödade honom.

Edris berättar, på engelska när svenskan inte räcker till, att en del kompisar kunde vara helt okej på dagarna men att de ”blev talibaner” på kvällarna och ägnade sig åt grova våldsdåd.

Och när talibanerna började gå hårdare mot Edris bestämde Edris föräldrar att Edris måste fly. För att få ha honom kvar i livet.

RESAN TILL SVERIGE tog två månader. Åtta personer trängdes i lastutrymmet på en lastbil. Den yngsta var nio år.

– Men han blev sjuk och då tvingade chauffören honom och hans storebror att lämna bilen, berättar Edris och luften ser ut att ha gått ur honom för en stund. Han tänker på vad som skulle ha hänt om han själv blivit sjuk under resan.

Varannan dag fick de komma ut ur lastutrymmet. Kort promenad. Gå på toaletten. In igen och iväg. Vatten och bröd en gång om dagen. Vissa dagar bara vatten.

Men Edris klagar inte. Han svarar artigt på mina frågor om hur ofta bilen stannade. Vad de gjorde och vad de åt. Pö om pö blev de avsläppta.

– Då stannar bara bilen, säger Edris. Chauffören pekar på två stycken som han tycker ska gå av och sedan åker han. Det går så rasande fort allting och så står man där mitt i natten i ett nytt land och fattar ingenting.

Edris blev avsläppt utanför Nyköping, det är i alla fall vad han tror, och tillsammans med en annan pojke från lastutrymmet tog de sig frågande fram. De fick hjälp till en flyktingmottagning i Stockholm. Och sedan blev det Rättvik.

I RÄTTVIK SER dagarna ut som för ungdomar i gemen. Skola, lunch, gym, datorspel, fotboll. Mest är han med sina landsmän som han lärt känna på Närheten. Tillsammans med personalen på Närheten har han gjort upp en plan för det fortsatta livet.

HAN ÄR GLAD över att vara i Sverige. Att inte behöva bli trakasserad och hotad och rädd för att bli dödad. Han har lovat sin mamma och pappa att ”bli något”. Läkare eller civilingenjör.

▲ Edris föräldrar ville rädda Edris från att bli taliban eller dödad. Efter två månaders flykt kom han till Rättvik.

– Jag har fått den här chansen och den måste jag göra något bra av. Det är jag skyldig min familj som är kvar bland talibanerna.

MEN ATT INTE bli accepterad i det svenska samhället är jobbigt.

– Det går inte föreställa sig vilken skillnad det är mellan att leva i Afghanistan och i Sverige, säger Edris. Men många av oss är intresserade av att lära oss svenska seder och den västerländska kulturen men hur ska det gå till om ingen talar med oss och berättar hur det ska vara? Det enda de behöver göra är att säga hej och fråga om vi vill vara med och sparka fotboll. Svårare än så behöver det inte vara.

▶ På Närheten bor åtta pojkar i åldern 14 till 18 år. De kommer från Somalia, Afghanistan och Irak.

